

Öner, Mustafa, Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yay. Ankara, 2009, 358 s.

Arař. Gör. Yasin Şerifođlu*

Prof. Dr. Mustafa Öner'in hazırladığı ve Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü; Sunuş, Genel Kaynaklar, Örnek Taranan Kaynaklar, Alfabe ve Sözlük bölümlerini kapsayan 358 sayfadan oluşmaktadır. Prof. Dr. Ülkü Çelik Şavk ve Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali tarafından incelenerek yayımlanan eser, Prof. Dr. Mustafa Öner tarafından akademik ve sosyal hayatı Sovyet rejiminin tarafı yaklaşımı ve yıldırıcı baskılarıyla mücadele etmekle geçen ve bu uğurda hayatını veren Üzbek Bayçura'ya ithaf ederek örnek bir vefa anlayışı sergilenmiştir.

Eserin sunuş kısmı, Tatar Türklerinin yaşadıkları coğrafya hakkında verilen bilgi ile başlamaktadır. Zira, bir toplumun dilini, zaman ve mekan içinde görselleştirmek insan zihninde konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak açısından önemli bir yaklaşımdır. Bu açıklamaların ardından birkaç paragrafta kısa ancak öz olarak Tatar Türklerinin devlet tarihi, bununla birlikte oluşturulan yazı dili ve milli edebiyatı hakkında bilgiler verilmiştir.

Bu bölümde ayrıca, özellikle XIX. yüzyıl sonlarında başlayan yenileşme (Ceditçilik) sürecinde Tatar Türklerinin aktif çalışmalarına vurguda bulunularak, Kırım'da çıkan ve Türk Dünyasının dört bir yanında gezici bir okul görevi üstlenen Tercüman gazetesinin yanında oluşturulan diğer yayımlara ve sözlüklere dikkat çekilmiştir. Bu açıklamalarla birlikte Tatar Türklerinin içinden çıkmış dil ve tarih bilinci üst seviyede olan Şahabeddin Mercani, Rızaeddin Fahreddin, Kayyum Nasiri, Abdullah Tukay, Ayaz İshaki, Fatih Kerimi, Sait Remiyev, Galimcan İbrahim, Mecid Gafuri, Galiesker Kamal, Fatih Emirhan, 1920 sonrası yazarlarından Hadi Taktaş, Musa Celil, Mehmüt Galev, Sibgat Hekim, Hesen Tufan, İbrahim Salahov, Garif Ahunov, Muhammet Mehdiyev gibi aydınların isimleri zikredilerek Tatar Türkçesine katkılarına vurgu yapılmıştır.

Eserin sunuş kısmından sonraki kaynaklar bölümü: 1. Genel Kaynaklar, 2. Örnek Taranan Kaynaklar şeklinde iki kısma ayrılmıştır. Öner, eserini oluşturmak üzere birinci bölümde 50 genel kaynaktan yararlanırken ikinci bölümde, sözlüğündeki kelimeleri örneklendirmek üzere çağdaş Tatar Türkçesini işleyen önemli yazarların kaleme aldığı 84 farklı eserden taramalar yaparak zengin

* Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

bir kaynakça oluşturmuştur. Genel kaynak kısmında yararlanılan 50 kaynak çalışmadan 10 tanesinin Mustafa Öner'e ait olması, Öner'in bu alanda sarfettiği emek ve mesainin bir kanıtı olarak göze çarpmaktadır.

Eserin sözlük kısmından hemen önce bir alfabe yer verilmiş ve özellikle bazı seslerin doğru anlaşılabilmesi için bu sesleri ifade eden harflerle ilgili kısa açıklamalar yapılmıştır.

Sözlük, 8127 madde başı, 1300 adedi deyim ve tamlama biçimindeki alt maddeden oluşan toplam 9427 madde ve sözleri örneklendirmek için taranan 84 kaynaktan cümle, kıta, beyit veya mâni türünden 2600 örnek alıntıyı içine alan kapsamlı bir eserdir.

Sözlük kısmındaki sözlerin madde başı olanları koyu ve transkripsiyonlu latin harfleriyle verilmiş, hemen yanında ise kiril alfabetiyle yazılışı gösterildikten sonra anlam/ anlamları verilmiştir. Madde başlarının her iki alfabede de gösterilmesi, sözlerin doğru okunmasına katkıda bulunacak olmasından dolayı önemli görülmektedir. Bunun yanında, sözlerin anlam açıklamaları kısmında verilen örneklerin bazılarının beyit veya dörtlüklerden oluşan şiir parçası oluşları anlamın iyi anlaşılması için gösterilen titiz çalışmayı gözler önüne sermekle birlikte, Türk dilinin ilk sözlüğü Divanü Lûgat'it- Türk'ün örneklendirme biçimini hatırlatmaktadır. Eserdeki sözlerin örneklendirilmesinde sergilenen bu tutumun, toplumların kültürel zenginliklerini kayıt altına almak açısından, son derece önemli olduğu düşüncesindeyiz.

Mustafa Öner'in bu çalışmasının yayınlandığı günlerin bölümümüzde okutulan Tatar- Başkurt Türkçesi dersini alan lisans öğrencilerinin, kendilerine ödev olarak verilen metinlerdeki sözlerin anlamlarını öğrenmek amacıyla, kapımızı aşındırmaya başladıkları günlere denk gelmesi, eserin bu alanda çalışma yapan araştırmacılarla birlikte lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin faydalanabileceği bir kaynak olması bakımından çok önemli olduğunu göstermektedir.

Hazırladığı bu sözlüğü, hocası Prof. Dr. Günay Karaağaç'ın kendisine verdiği "Tatar Türkçesini öğrenme" ödevini başarıyla tamamladığının bir belgesi olarak gösteren Prof. Dr. Mustafa Öner'in ortaya koyduğu bu görev bilincinin ve çalışkanlığının, bizim gibi genç araştırmacılara iyi bir örnek olacağını düşünüyor, çalışmalarımızda bizlere büyük kolaylık sağlayacak böyle bir eseri hazırlamış olmasından dolayı Prof. Dr. Mustafa Öner'e şükranlarımızı sunuyoruz.